

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Fecr Yayınları: 291

Bir Kültür Gerillası
ALİ ŞERİATİ

-Hayatı, Mücadelesi ve Eserleri-

Derleyen
M. Melih AHİSHALI

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
Sözkesen Matbaacılık Tic. Ltd. Şti.
İvedik OSB Matbaacılar Sitesi 1518. Sokak No: 2/40
Yenimahalle/ANKARA
Tel: 0312. 395 21 10 (Sertifika No: 13268)

1. Baskı: Nisan 2019

ISBN: 978-605-7570-23-9

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 Ulus-Altındağ/ANKARA
Tel: (0312) 310 08 60 (pbx) - Fax: (0312) 311 47 89
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

BİR KÜLTÜR GERİLLASI ALİ ŞERİATİ

-Hayatı, Mücadelesi ve Eserleri-

Derleyen
M. Melih AHİSHALI

Ankara 2019

İthaf

İnsanlığın onuru için bedel ödemeyi göze alanlara...

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ-----	9
Neden Ali Şeriatî? -----	9
GİRİŞ -----	13
İngilizlere Verilen İmtiyazlar-----	15
Kaçar Devleti'nin Yıkılması -----	18
Pehlevî Dönemi-----	19
Tudeh, Halkın Mücahidleri, Halkın Fedaileri -----	19
Muhammed Musaddık ve İran Özgürlük Hareketi-----	20
BİRİNCİ BÖLÜM	
ÇOCUKLUK VE GENÇLİK YILLARI (1933-1953) -----	23
Aile Geçmişi-----	25
Çocukluk ve Gençlik Yılları-----	31
İKİNCİ BÖLÜM	
ÖĞRENİMİ VE MÜCADELESİ (1953-1959) -----	39
Öğretmenlik Başlıyor -----	41
Meşhed Üniversitesi'nde Öğrencilik Yılları -----	42
Puran'la Tanışması ve Evliliği-----	45
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
AVRUPA'DA TAHSİL DÖNEMİ (1959-1964) -----	53
Avrupa'ya Gidişi ve Batı Medeniyetiyle Tanışması-----	55
Öğrenim ve Hocaları-----	59
Fransa'daki Siyasi Mücadelesi -----	61
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
İRAN'A DÖNÜŞ ve ÜNİVERSİTEDE ÖĞRETMENLİK YILLARI (1964-1969) -----	69
İran'a Dönüş -----	71
Öğretmenliğe Başlıyor -----	72
Şeriatî ve Ailesi -----	75
Meşhed Üniversitesi'nde Ders Verdiği Yıllar-----	78

BEŞİNCİ BÖLÜM

HÜSEYİNİYE-İ İRŞAD'DAN ZINDANA (1969-1975) -----	87
Hüseyiniye-i İrşad -----	89
Rejimin Hüseyiniye-i İrşad'ı Kapatması ve Gizlenme Dönemi-----	99
Son Zindan-----	118

ALTINCI BÖLÜM

EV HAPSİNDEN HİCRET VE ŞEHADETE (1975-1977) -----	133
Gözetim Altında Özgürlük-----	135
Ev Sohbetleri-----	146
Hicret -----	149
Şehadet ve Sonrası -----	159
Çamran'ın Okuduğu Mersiye-----	179

YEDİNCİ BÖLÜM

DR. ALİ ŞERİATİ'NİN ESERLERİ -----	183
Yıllara Göre Dr. Ali Şeriatî'nin Eserleri -----	185
Tarihi Bilinmeyen Eserleri -----	238
Tüm Eserleri (Mecmuây-i Âsar)-----	242
Çeşitli Dillere Çevirilen Bazı Eserleri -----	245

KAYNAKÇA -----	256
-----------------------	-----

ÖN SÖZ

Neden Ali Şeriatî?

İran devrimi sürecindeki etkili şahsiyetlerden biri olan Ali Şeriatî, devrimden yaklaşık bir buçuk yıl önce hayatını kaybetti. Bazı kitapları 1980 sonrası Türkçeye tercüme edilerek ülkemizde yayımlandı. “Hac”, “Dine Karşı Din”, “İnsanın Dört Zindanı”, “Ali Şiasî Safevî Şiasî”, “İslam Bilim”, “Marksizm ve Diğer Batı Düşünceleri”, “Biz ve İkbal”, “Ne yapmalı”, “İslam Sosyolojisi”, “Kültür ve Medeniyet”, “Anne Baba biz Suçluyuz” gibi kitapları Türkiye’deki İslami düşüncenin gelişmesinde önemli rol oynadı. Batılı düşüncelere karşı İslam’ın tezlerini ortaya koymasındaki gücü, anlatımındaki edebî dil ve aksiyon, İslam’ı günümüze yorumlamadaki başarısı onu ülkemizde çok okunanlar listesine almıştır.

Şeriatî, devrim öncesi İran’da, özellikle üniversite çevresinde, konferansları çokça dinlenen, kitapları elden ele dolaşan kişiydi. Devrimde aktif rol oynayan Şeriatî’nin çalışma arkadaşları her ne kadar devrim sonrasında ülke yönetiminden tasfiye edilmeye çalışılsa da hiçbir zaman İran siyaset arenasından sökülüp atılamamıştır. Devrim sonrası geçici hükümetin başına getirilen İran Özgürlük Hareketi lideri Mehdi Bazergan ve arkadaşları kısa bir süre sonra Humeyni ve bağlıları tarafından bir şekilde yönetimden uzaklaştırılmıştır. Daha devrimin ilk yıllarında siyasi çekişmeler Humeyni yanlısı radikal kanatla Şeriatî’ye yakınlığıyla bilinen Özgürlük Hareketi üyelerinin birbirinden ayrılmalarına neden olmuştur. Bu süreçte Özgürlük Hareketi üyelerinden birçoğu ya inzivaya çekilmek zorunda kalmış ya hapse girmiş veya ülkeyi terk etmek durumunda kalmışlardır. Devrim

öncesi ve ilk zamanlarında Ayetullah Humeyni'nin kararlarında denge unsuru olan, ılımlı ve çağa uygun tespitleriyle tanınan Ayetullah Beheşti ve Ayetullah Mutahhari gibi alimler terör olaylarına kurban gitmiş, Ayetullah Talagani "şüpheli" bir şekilde hayatını kaybetmiş, Ayetullah Muntazeri gibileri de siyasi oyunlarla devre dışı bırakılmışlardır. Liberal ve Marksist gruplara verilen sözler yerine getirilmemiş, ilk fırsatta bu düşüncelere yakın kişiler tasfiyeye tabi tutulmuş, böylece devlet yönetimi aşırılık yanlısı, Şia mutaassıbı din adamlarının eline geçmiştir.

Devrimden bir yıl sonra başlayan İran-İrak savaşı ülkedeki siyasi tartışmaların üzerini geçici olarak örtmüş, millî birliğin güçlenmesine, dini duyguların artmasına ve nihayetinde yönetimi ele alan Şia mutaassıbı din adamlarının iktidarını güçlendirmesine neden olmuştur. ABD, Fransa, İngiltere gibi Batılı ülkeler ile Suudi Arabistan ve Kuveyt gibi Sünni-Arap ülkelerin İran'a karşı Saddam Hüseyin'e verdiği destek, İran'da Şiî düşünce dünyasının fabrika ayarlarına dönmesine katkı sağlamıştır. Iraklı Şiîler ikiye ayrılmış, Humeyni yanlıları İran askerleri safında kendi ülkelerine karşı savaşmışlardır. Söz konusu savaş, Şah zamanından kalma İran Ordusu'ndan ayrı olarak Devrim Muhafızları adında silahlı, siyasi ve iktisadi bir sınıfın kurumsallaşmasına imkân sağlamıştır. Daha sonraki yıllarda aşırılık yanlısı din adamları, Devrim Muhafızları ve bu kuruluşa bağlı milis güçleri Besiç, İran anayasasında yer alan devrimi koruma ve ihracı adına ülke içi ve dışında birçok faaliyette bulunmuştur. Konumuz bu faaliyetlerin ne olduğu değildir. Fakat sonuç itibarıyla İran merkezli Şiî propaganda çalışmaları ve bölge ülkelerine siyasi veya silahlı müdahalede bulunma çabaları, İran'ı dünya Müslümanlarından uzaklaştırmış, ABD'nin Irak'ı işgali sonrası Şiîlerin bu ülkede güç kazanmasıyla Sünnilere yönelik baskılar başlamış, bunda İran yönetiminin etkisi söz konusu olmuştur. Ardından 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşında Şiî-Sünni çatışması İran'ın "İslam Devrimi" kazanım-

larını neredeyse bitirme noktasına getirmiştir. İran'ın zalim Esed rejimine destek vermesi Sünni Müslümanların bu ülkeye karşı olumsuz bakışını artırmıştır. Yüzbinlerce Müslümanın ölümüne, milyonlarcasının yaralanması ve göç etmesine neden olan kanlı savaştan tek karlı çıkan taraf, İsrail ve dostları olmuştur.

Bu arada İran'da Şeriatî düşüncesine yakınlığıyla bilinen reformistler, Suriye'de Esed rejimine karşı olduklarını ve Esed'i desteklemelerinden dolayı İran yönetimini eleştirseler de ülkedeki baskılar nedeniyle dünya kamuoyuna seslerini duyuramamışlardır. Savaşlar, çatışmalar ve çekişmeler bir taraftan Şii-Sünni taassubunu körüklerken diğer taraftan bu tabloya şahit olan genç neslin İslam'dan uzaklaşmasına neden olmuştur. Tüm bu olumsuzluklar bizi, yeni bir paradigma üzerinde düşünmeye zorunlu kılmaktadır. Şii-Sünni yakınlaşmasını sağlayacak, gençlerimize İslam'ı günümüze uygun bir dilde anlatacak düşünce ve hareket adamlarına ihtiyacımız var. İslam düşmanlarına inat, bu yakınlaşma sağlanmalıdır. Şeriatî, bu söylemin İran ayağını oluşturabilir. O, Şia ve Ehli Sünnet mezhepleri arasındaki yakınlıktan uzun uzadıya söz ettiği bir konuşmasında, "*Şia ve Ehli Sünnet mezhepleri arasında vahdet, mümkün olmanın ötesinde vaciptir*" der.

Rus Çarı Birinci Petro'nun 1725 yılında yazdığı öne sürülen vasiyetnamesi manidardır. Çar söz konusu vasiyetnamesinde, Türkiye ve İran'ın arasını açmak için Şii-Sünni ihtilafı üzerinde çalışılması gerektiğini söyler.

İsraili bir üst düzey yetkilinin, "*Çaldıran Savaşı bir gün kesinlikle tekrar edecek. O zaman Türkiye bizi yanında görmek istemez mi?*" sözü anlamlıdır.

Şeriatî, Şii'dir. Ailesi ve çevresi de öyle. Birçok konuda klasik bir Şii gibi kabullere sahiptir. Tüm bunlara rağmen, bazı İslami konulara Sünnilere yakın bir pencereden bakması, onun geleneksel Şii din adamları tarafından Sünni olmakla suçlanmasına neden olmuştur. Devrim öncesi kitapları Şah tarafından yasaklanırken, devrim sonrası da İslam Devle-

ti yöneticileri Şeriatî'nin kitaplarının gençlere ulaşmasını istememişlerdir.

Türkiye-İran ilişkilerinin sağlam ve makul bir zemine oturması için iki ülke siyasetçileri, aydınları ve akademisyenlerinin karşılıklı birbirini tanımaya ihtiyacı vardır. Her iki ülkedeki siyasi gruplar, şahsiyetler ve kültür yapıları bu konuda üzerinde çalışılması gereken alanlardır. Elinizdeki kitap, bu amaca matuf, naçiz bir gayretten ibarettir.

Kitap Şeriatî'nin yakınlarının onunla olan anıları ve hatıralarını ihtiva ettiği gibi dönemin bazı siyasi şahsiyetlerini de konu edinmiştir. Yakınlık derecesi bakımından Şeriatî'nin eşi Puran Şeriat Rezevî'nin "*Terh-i ez Yek Zindigi*" adlı kitabı çalışmamızın merkezinde yer almıştır. Şaban Ali Lamui'nin, "*Hikayethay-i ez Zindigiy-i Doktor Şeriatî*" kitabı ise Şeriatî'nin arkadaşlarının onun hakkındaki konuşmalarını bir araya getirmesi açısından istifade ettiğimiz ikinci ana kaynak olmuştur. Bu iki kitap çalışmamızın omurgasını oluşturduğu için bunların dışında yararlandığımız kaynaklar dipnotlarda belirtilmiştir.

Bu çalışmanın son kısmında Şeriatî'nin eserlerinin kronolojik sıralamasının yer aldığı bir bölüm bulunmaktadır. Kitapları ve konuşmalarının, hayatının hangi dönemine denk geldiğinin görülebileceği bu çalışma Kasım Mir Ahuri ve Haydar Şecai'nin "*Seyr-i Tehavvul-i Endişe-i Doktor Şeriatî*" adlı eserinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Çalışmamız yayına hazırlanırken 15 Şubat 2019 tarihinde Puran Şeriatî vefat etmiştir. Hem Ali Şeriatî'ye hem de genç denilebilecek bir yaşta dört çocukla baş başa kalıp zorlu bir hayat mücadelesi veren vefakar eşi Puran Şeriatî'ye Allah'tan rahmet diliyoruz.

Ayrıca bu eserin vücuda gelmesinde beni teşvik eden ve önemli katkılarda bulunan Fecr Yayınları editörü Hüseyin Nazlıhaydın'a da teşekkürlerimi iletiyorum.